

Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Ottende Afdeling)

15. september 2022*

»Præjudiciel forelæggelse – retligt samarbejde i straffesager – direktiv (EU) 2016/343 – styrkelse af visse aspekter af uskyldsformodningen og retten til at være til stede under retssagen i straffesager – artikel 8, stk. 1 – tiltaltes ret til at være til stede under retssagen – afhøring af et af anklagemyndighedens vidner, uden at tiltalte er til stede – mulighed for at afhjælpe tilsidesættelsen af en rettighed på et senere trin i sagen – supplerende afhøring af det nævnte vidne – direktiv 2013/48/EU – ret til adgang til advokatbistand i straffesager – artikel 3, stk. 1 – afhøring af et af anklagemyndighedens vidner, uden at tiltaltes advokat er til stede«

I sag C-347/21,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Spetsializirana nakazatelen sad (særlig domstol i straffesager, Bulgarien) ved afgørelse af 3. juni 2021, indgået til Domstolen den 4. juni 2021, i straffesagen mod

DD,

procesdeltager:

Spetsializirana prokuratura,

har

DOMSTOLEN (Ottende Afdeling),

sammensat af afdelingsformanden, N. Jääskinen, og dommerne M. Safjan (refererende dommer) og M. Gavalec,

generaladvokat: A.M. Collins,

justitssekretær: A. Calot Escobar,

på grundlag af den skriftlige forhandling,

efter at der er afgivet indlæg af:

- DD ved advokat V. Vasilev,
- den tjekkiske regering ved M. Smolek og J. Vlácil, som befuldmægtigede,

* Processprog: bulgarsk.

– Europa-Kommissionen ved M. Wasmeier og I. Zalaguin, som befuldmægtigede,

og idet Domstolen efter at have hørt generaladvokaten har besluttet, at sagen skal pådømmes uden forslag til afgørelse,

afsagt følgende

Dom

- 1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 8, stk. 1, i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv (EU) 2016/343 af 9. marts 2016 om styrkelse af visse aspekter af uskyldsformodningen og retten til at være til stede under retssagen i straffesager (EUT 2016, L 65, s. 1) og af artikel 3, stk. 1, i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2013/48/EU af 22. oktober 2013 om ret til adgang til advokatbistand i straffesager og i sager angående europæiske arrestordre og om ret til at få en tredjemand underrettet ved frihedsberøvelse og til at kommunikere med tredjemand og med konsulære myndigheder under frihedsberøvelsen (EUT 2013, L 294, s. 1).
- 2 Anmodningen er blevet indgivet i forbindelse med en straffesag indledt mod DD for lovovertrædelser, der er begået på området for ulovlig indvandring.

Retsforskrifter

EU-retten

Direktiv 2013/48

- 3 54. betragtning til direktiv 2013/48 har følgende ordlyd:
»Dette direktiv fastsætter minimumsregler. Medlemsstaterne kan udvide rettighederne i dette direktiv for at fastsætte et højere beskyttelsesniveau. [...]«
- 4 Direktivets artikel 1 med overskriften »Genstand« bestemmer:
»Dette direktiv fastsætter minimumsregler om de rettigheder, som mistænkte og tiltalte under straffesager [...] har til at få adgang til advokatbistand, til at få en tredjemand underrettet om frihedsberøvelsen og til at kommunikere med tredjemand og med konsulære myndigheder under frihedsberøvelsen.«
- 5 Direktivets artikel 3, der har overskriften »Retten til adgang til advokatbistand under straffesager«, fastsætter:
»1. Medlemsstaterne sikrer, at mistænkte og tiltalte har ret til adgang til advokatbistand på et sådant tidspunkt og på en sådan måde, at de pågældende sættes i stand til i praksis og effektivt at udøve deres ret til et forsvar.

[...]

3. Retten til adgang til advokatbistand indebærer følgende:

[...]

- c) Medlemsstaterne sikrer, at mistænkte eller tiltalte som minimum har ret til deres advokats deltagelse i forbindelse med følgende efterforskningsmæssige eller bevissikrende foranstaltninger, hvis disse foranstaltninger er fastsat i den pågældende nationale lovgivning, og hvis det kræves eller tillades, at den mistænkte eller tiltalte deltager i den pågældende foranstaltning:
- i) konfrontationsparader
 - ii) konfrontationer
 - iii) rekonstruktioner af gerningsstedet.

[...]«

Direktiv 2016/343

6 33. og 47. betragtning til direktiv 2016/343 er sålydende:

- »(33) Retten til en retfærdig rettergang er et af grundprincipperne i et demokratisk samfund. De mistænkte og tiltalte har ret til at være til stede under retssagen udspringer af denne ret og bør være sikret i hele Unionen.

[...]

- (47) I dette direktiv overholdes de grundlæggende rettigheder og principper, som er anerkendt i [Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder] og i [den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, undertegnet i Rom den 4. november 1950], herunder [...] retten til adgang til effektive retsmidler og retten til en retfærdig rettergang, uskyldsformodningen og retten til et forsvar. [...]«

7 Direktivets artikel 8 med overskriften »Retten til at være til stede under retssagen« bestemmer følgende i stk. 1:

- »Medlemsstaterne sikrer, at mistænkte eller tiltalte har ret til at være til stede under retssagen.«

Bulgarsk ret

8 Artikel 55 i nakazatelno-protsesualen kodeks (strafferetsplejeloven, herefter »NPK«) bestemmer:

- »Tiltalte har følgende rettigheder:

[...]

at være til stede under retssagen i straffesager

[...]

at have en forsvarer.«

9 I henhold til NPK's artikel 94, stk. 1, nr. 8, er det et krav, at tiltaltes forsvar sikres af en advokat, såfremt sagen forhandles, uden at tiltalte er til stede.

10 NPK's artikel 99 fastsætter:

»Forsvareren har følgende rettigheder:

[...]

at være til stede under retssagen i straffesager. [...]«

11 I henhold til NPK's artikel 269, stk. 3, kan en sag kun påkendes i tiltaltes fravær, såfremt sidstnævnte ikke kan findes eller er blevet underrettet om, at det er muligt at føre sagen i den pågældendes fravær.

12 NPK's artikel 271, stk. 2, fastsætter:

»Retsmødet skal udsættes til en senere dato, hvis følgende personer ikke giver møde:

[...]

2. tiltalte [...]

3. forsvareren [...]«

13 NPK's artikel 348, stk. 3, er affattet på følgende måde:

»En tilsidesættelse af procedurereglerne er væsentlig, såfremt:

1. den har medført en begrænsning af parternes processuelle rettigheder og ikke er blevet afhjulpet

[...]«

Twisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

14 DD, som er en grænsepolitibetjent ved lufthavnen i Sofia (Bulgarien), er ved den forelæggende ret, Spetsializiran nakazatelen sad (særlig domstol i straffesager, Bulgarien), sammen med andre personer genstand for strafforfølgning for lovovertrædelser på området for ulovlig indvandring.

15 DD og hans advokat, VV, gav møde i det første retsmøde, der blev afholdt for den forelæggende ret den 15. oktober 2020. I forbindelse med dette retsmøde blev der bl.a. foretaget en afhøring af det anonyme vidne nr. 263, som VV fik lejlighed til at udspørge. Fortsættelsen af dette retsmøde blev fastsat til den 30. november 2020.

- 16 Den 27. november 2020 anmodede VV om udsættelse af det planlagte retsmøde og om udsættelse af sagen til en senere dato med den begrundelse, at han endnu ikke var blevet rask efter at have været smittet med coronavirus.
- 17 I retsmødet den 30. november 2020 anmodede DD om, at sagen blev udsat til en senere dato, da hans advokat, VV, var fraværende. Den forelæggende ret foretog ikke desto mindre en afhøring af det anonyme vidne nr. 263, idet den samtidig medgav, at dette udgjorde en tilsidesættelse af DD's ret til at blive repræsenteret af en advokat og af VV's ret til at være til stede og deltage i sagen. Under henvisning til dom af 13. februar 2020, Spetsializirana prokuratura (Retsmøde uden at den tiltalte er til stede) (C-688/18, EU:C:2020:94), var den nævnte ret imidlertid af den opfattelse, at disse tilsidesættelser kunne afhjælpes ved at foretage en ny afhøring af det anonyme vidne nr. 263 i det efterfølgende retsmøde, som var blevet fastsat til den 18. december 2020, således at VV kunne stille sine spørgsmål til vidnet. De parter, der var til stede i retsmødet den 30. november 2020, stillede deres spørgsmål til vidnet. VV blev efterfølgende tilstillet en afskrift af retsmøderapporten fra denne afhøring.
- 18 Den 4., 10. og 15. december 2020 fremlagde VV dokumenter, der godtgjorde hans helbredsproblemer og den omstændighed, at DD var smittet med coronavirus, og anmodede to gange om, at sagen blev udsat til en senere dato.
- 19 I det efterfølgende retsmøde, der alligevel blev afholdt den 18. december 2020, uden at DD eller VV var til stede, afhørte den forelæggende ret vidnet YAR, hvis forklaring var relevant for retsforfølgningen af DD, idet den nævnte ret på ny bemærkede, at DD og VV ville få lejlighed til at udspørge dette vidne i det efterfølgende retsmøde. En afskrift af retsmøderapporten fra denne afhøring blev sendt til DD og VV.
- 20 Den 11. januar 2021 blev der afholdt et retsmøde, som DD og VV deltog i. I denne forbindelse anfægtede VV den forelæggende rets afgørelse om at have opretholdt retsmødet af 30. november 2020 og af 18. december 2020, idet han påberåbte sig en tilsidesættelse af retten til forsvar. I denne henseende gjorde den forelæggende ret bl.a. gældende, at selv om afholdelsen af de nævnte retsmøder havde medført en tilsidesættelse af DD's og VV's ret til personligt at være til stede, kunne denne afhjælpes ved en ny afhøring af de pågældende vidner.
- 21 I et retsmøde, der fandt sted den 22. februar 2021, fik DD og VV mulighed for at udspørge det anonyme vidne nr. 263 og vidnet YAR. Ved denne lejlighed stillede DD ingen spørgsmål, mens VV kun stillede spørgsmål til vidnet YAR, idet han erklærede, at han ikke havde spørgsmål til det anonyme vidne nr. 263.
- 22 Den forelæggende ret har anført, at der i henhold til den nationale lovgivning foreligger en tilsidesættelse af tiltaltes ret til at være til stede under retssagen og ret til adgang til advokatbistand, såfremt beviser indsamles, bl.a. ved afhøring af vidner, skønt tiltalte og dennes advokat er fraværende. Det er klart, at denne procedurefejl kun kan afhjælpes, hvis disse vidner indkaldes på ny, og tiltalte og dennes advokat får mulighed for at udspørge dem.
- 23 Den nationale lovgivning indeholder imidlertid ingen udtrykkelig bestemmelse om karakteren af denne nye vidneafhøring. Enten er sidstnævnte blot af supplerende karakter, og i så fald vil de erklæringer, som vidnerne afgav med hensyn til de øvrige parter spørgsmål under en tidligere afhøring i tiltaltes og dennes advokats fravær, fortsat være gyldige, eller også erstatter den nye afhøring den foregående, der skal anses for ugyldig og for ikke at have nogen retlig værdi. I et sådant tilfælde vil de parter, der var til stede under den foregående afhøring, være nødt til igen at

stille de spørgsmål, som de havde stillet ved den lejlighed. I denne henseende har den forelæggende ret anført, at der er holdepunkter for, at en supplerende afhøring er tilstrækkelig til at afhjælpe tilsidesættelsen af de i hovedsagen omhandlede procedureregler.

- 24 Ifølge den forelæggende ret fremgår det af dom af 13. februar 2020, Spetsializirana prokuratura (Retsmøde uden at den tiltalte er til stede) (C-688/18, EU:C:2020:94), at når en tiltalt ikke har været til stede i et retsmøde, er den pågældendes i artikel 8, stk. 1, i direktiv 2016/343 fastsatte ret til at være personligt til stede under retssagen ikke blevet tilsidesat, såfremt de foranstaltninger, der blev iværksat i vedkommendes fravær, efterfølgende gentages under dennes tilstedeværelse. Den nævnte ret er imidlertid af den opfattelse, at dette krav rækkevidde ikke fremgår klart. Den ønsker nærmere bestemt oplyst, om det er nødvendigt at gentage afhøringen af et vidne i sin helhed, således at de parter, der var til stede tidligere, og som allerede har stillet vidnet deres spørgsmål, for det første på ny skal stille de samme spørgsmål, og at den tiltalte, der tidligere var fraværende, for det andet derefter skal stille sine spørgsmål, eller om det er tilstrækkeligt, at den supplerende afhøring blot giver den tiltalte og dennes rådgiver mulighed for at stille deres spørgsmål til vidnet.
- 25 Den forelæggende ret ønsker endvidere oplyst, om den i artikel 3, stk. 1, i direktiv 2013/48 fastsatte ret for DD til at blive forsvaret af en advokat er blevet tilsidesat, for så vidt som retsmødet af 30. november 2020 og af 18. december 2020 i den foreliggende sag fandt sted i VV's fravær.
- 26 På denne baggrund har Spetsializiran nakazatelen sad (særlig domstol i straffesager) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:
- »1) Er tiltaltes ret til at være personligt til stede som omhandlet i artikel 8, stk. 1, [i direktiv 2016/343,] sammenholdt med [direktivets] artikel 10, stk. 1, og 44. betragtning til [direktivet,] overholdt, hvis et vidne afhøres i et særskilt retsmøde, uden at tiltalte er til stede, men tiltalte i det efterfølgende retsmøde har haft mulighed for at udspørge dette vidne, men har erklæret, at den pågældende ikke har nogen spørgsmål, eller er en fuldstændig gentagelse af hele denne afhøring, herunder en gentagelse af [spørgsmålene fra de øvrige parter, som var til stede i det første retsmøde], nødvendig for, at retten til at være personligt til stede er overholdt?
- 2) Er tiltaltes ret til et forsvar ved advokatbistand som omhandlet i artikel 3, stk. 1, [i direktiv 2013/48,] sammenholdt med [direktivets] artikel 12, stk. 1, [...] overholdt, hvis to vidner afhøres i to særskilte retsmøder, uden at [tiltaltes advokat] er til stede, men advokaten i det efterfølgende retsmøde har haft mulighed for at udspørge de to vidner, eller er det nødvendigt for, at retten til et forsvar ved advokatbistand er overholdt, at disse to afhøringer, herunder de øvrige parters spørgsmål i den første afhøring, gentages fuldstændig, og at den advokat, der ikke var til stede ved de to tidligere retsmøder, får mulighed for at stille sine spørgsmål?«
- 27 Ved skrivelse af 5. august 2022 meddelte Sofiyski gradski sad (byretten i Sofia, Bulgarien) Domstolen, at Spetsializiran nakazatelen sad (særlig domstol i straffesager) som følge af en lovændring, der trådte i kraft den 27. juli 2022, er blevet nedlagt, og at visse straffesager, som var blevet indbragt for sidstnævnte domstol, herunder hovedsagen, fra og med denne dato er blevet overført til Sofiyski gradski sad (byretten i Sofia).

Om de præjudicielle spørgsmål

- 28 Med sine spørgsmål, som skal behandles samlet, ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 8, stk. 1, i direktiv 2016/343 og artikel 3, stk. 1, i direktiv 2013/48 skal fortolkes således, at når den nationale retsinstans med henblik på at sikre overholdelsen af den tiltaltes ret til at være til stede under retssagen og den pågældendes ret til adgang til advokatbistand foranstalter en supplerende afhøring af et af anklagemyndighedens vidner, for så vidt som den tiltalte og dennes advokat af årsager uden for deres kontrol ikke har kunnet deltage i den foregående afhøring af dette vidne, er det tilstrækkeligt, at den tiltalte og dennes advokat frit kan udspørge vidnet, eller om denne supplerende afhøring skal bestå i en gentagelse i sin helhed af den foregående afhøring af vidnet, hvilket ville bevirke, at de under sidstnævnte afhøring iværksatte processuelle foranstaltninger var ugyldige.
- 29 For det første skal det bemærkes, at artikel 8, stk. 1, i direktiv 2016/343 fastsætter, at medlemsstaterne sikrer, at mistænkte eller tiltalte har ret til at være til stede under retssagen.
- 30 Det fremgår af 47. betragtning til det nævnte direktiv, at i dette direktiv overholdes de grundlæggende rettigheder og principper, som er anerkendt i chartret om grundlæggende rettigheder og i den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder (herefter »EMRK«), herunder retten til en retfærdig rettergang, uskyldsformodningen og retten til et forsvar.
- 31 Således som det fremgår af 33. betragtning til det nævnte direktiv, udspringer de mistænktes og tiltaltes ret til at være til stede under retssagen af retten til en retfærdig rettergang, der er fastsat i EMRK's artikel 6, der svarer til chartrets artikel 47, stk. 2 og 3, og artikel 48, således som det er præciseret i forklaringerne til chartret om grundlæggende rettigheder (EUT 2007, C 303, s. 17). Domstolen skal derfor sørge for, at den fortolkning, som den anlægger af de sidstnævnte bestemmelser, sikrer et beskyttelsesniveau, som ikke tilsidesætter det beskyttelsesniveau, der er sikret ved EMRK's artikel 6, således som denne fortolkes af Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (jf. i denne retning dom af 29.7.2019, Gambino og Hyka, C-38/18, EU:C:2019:628, præmis 39 og den deri nævnte retspraksis).
- 32 I denne henseende fremgår det af Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols praksis, at afholdelse af et offentligt retsmøde udgør et grundlæggende princip, der er fastsat i EMRK's artikel 6. Dette princip har en særlig betydning på det strafferetlige område, hvor en retssag generelt skal omfatte en ret i første instans, som fuldt ud opfylder kravene i EMRK's artikel 6, og ved hvilken en borger lovligt kan kræve at blive »hørt« og at drage fordel af bl.a. muligheden for mundtligt at redegøre for sine forsvarsanbringender, at høre belastende forklaringer samt at afhøre og krydsforhøre vidnerne (jf. i denne retning Menneskerettighedsdomstolens dom af 23.11.2006, Jussila mod Finland, CE:ECHR:2006:1123JUD007305301, § 40, og af 4.3.2008, Hüseyin Turan mod Tyrkiet, CE:ECHR:2008:0304JUD001152902, § 31).
- 33 Det fremgår ligeledes af den nævnte domstols praksis, at de kontraherende stater råder over en stor frihed til at vælge de midler, som er egnede til, at deres retssystemer kan opfylde kravene i EMRK's artikel 6 med hensyn til den anklagedes ret til at deltage i retsmødet, idet de retsmidler, der indrømmes i henhold til national ret og praksis, skal være effektive, hvis den pågældende hverken har givet afkald på at give møde og forsvare sig eller har haft til hensigt at undslippe retssystemet (jf. i denne retning Menneskerettighedsdomstolens dom af 1.3.2006, Sejdivic mod Italien, CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, § 83).

- 34 Hvad nærmere bestemt angår den i EMRK's artikel 6, stk. 3, litra d), fastsatte ret til at få vidner tilsagt og afhørt har Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol fastslået, at denne bestemmelse fastsætter princippet om, at med henblik på en kontradiktorisk procedure skal alle bebyrdende forhold i princippet fremlægges for en anklaget i et offentligt retsmøde, inden den pågældende kan kendes skyldig. Undtagelser til dette princip kan kun accepteres, såfremt retten til forsvar overholdes, idet denne som hovedregel kræver, at den anklagede gives en passende og tilstrækkelig mulighed for at anfægte de belastende vidneudsagn og at udspørge ophavsmændene herom enten på tidspunktet for deres afgivelse eller på et senere trin (jf. i denne retning Menneskerettighedsdomstolens dom af 15.12.2011, Al-Khawadja og Tahery mod Det Forenede Kongerige, CE:ECHR:2011:1215JUD002676605, § 118, og af 23.3.2016, Blokhin mod Rusland, CE:ECHR:2016:0323JUD004715206, § 200).
- 35 Henset til denne retspraksis må det fastslås, at selv om afhøringen af et af anklagemyndighedens vidner i et retsmøde, der afholdes uden den tiltaltes tilstedeværelse af årsager uden for dennes kontrol, udgør en tilsidesættelse af denne persons ret til at være til stede under retssagen som fastsat i artikel 8, stk. 1, i direktiv 2016/343, er denne bestemmelse ikke til hinder for, at denne tilsidesættelse afhjælpes på et senere trin i samme procedure. Domstolen har således fastslået, at en person, der har opnået, at foranstaltninger, som er blevet iværksat i retsmøder, hvor den pågældende ikke kunnet give møde, gentages i vedkommendes tilstedeværelse, ikke kan anses for ikke at have været til stede under retssagen (dom af 13.2.2020, Spetsializirana prokuratura (Retsmøde uden at den tiltalte er til stede), C-688/18, EU:C:2020:94, præmis 48).
- 36 For at sikre overholdelsen af retten til en retfærdig rettergang og retten til forsvar skal en gentagelse af afhøringen af et af anklagemyndighedens vidner imidlertid foretages under betingelser, der giver tiltalte en passende mulighed for at bestride det belastende vidneudsagn og udspørge ophavsmændene herom.
- 37 Det er med henblik herpå tilstrækkeligt at foretage en supplerende afhøring, under hvilken tiltalte har mulighed for frit at udspørge vidnet, uden at det er nødvendigt i sin helhed at gentage den afhøring, der fandt sted i tiltaltes fravær, idet en ugyldiggørelse af de processuelle foranstaltninger, der blev iværksat under sidstnævnte afhøring, ikke synes nødvendig i lyset af de krav, som fremgår af den foregående præmis.
- 38 Det er imidlertid vigtigt, at tiltalte forud for den supplerende afhøring bliver tilstillet en afskrift af retsmøderapporten fra den afhøring af vidnet for anklagemyndigheden, som blev foretaget i tiltaltes fravær. Det er nemlig kun på betingelse af, at tiltalte har kendskab til indholdet og forløbet af udspørgningen af vidnet under denne forudgående afhøring, at den pågældende fuldt ud er i stand til at udspørge vidnet, i givet fald på grundlag af de forklaringer, der blev afgivet under den nævnte afhøring.
- 39 I det foreliggende tilfælde fremgår det af anmodningen om præjudiciel afgørelse, at DD af helbredsmæssige årsager ikke kunne deltage i det retsmøde, der blev afholdt den 18. december 2020, og hvori vidnet YAR blev afhørt. DD blev imidlertid tilstillet en afskrift af retsmøderapporten fra denne afhøring og fik efterfølgende lejlighed til frit at udspørge dette vidne i et senere retsmøde, der blev afholdt den 22. februar 2021. Med forbehold af den forelæggende rets efterprøvelse skal det følgelig fastslås, at tilsidesættelsen af den i artikel 8, stk. 1, i direktiv 2016/343 fastsatte ret for DD til at være til stede under retssagen således er blevet afhjulpet.

- 40 For det andet skal det bemærkes, at artikel 3, stk. 1, i direktiv 2013/48 opstiller det grundlæggende princip, hvorefter mistænkte og tiltalte har ret til adgang til advokatbistand på et sådant tidspunkt og på en sådan måde, at de sættes i stand til i praksis og effektivt at udøve deres ret til et forsvar (jf. i denne retning dom af 12.3.2020, VW (Retten til adgang til advokatbistand i tilfælde af udeblivelse), C-659/18, EU:C:2020:201, præmis 31).
- 41 Hvad angår de efterforskningsmæssige eller bevissikrende foranstaltninger, som den nævnte ret finder anvendelse på, bestemmer artikel 3, stk. 3, litra c), i direktiv 2013/48, at medlemsstaterne sikrer, at mistænkte eller tiltalte som minimum har ret til deres advokats tilstedeværelse i forbindelse med konfrontationsparader, konfrontationer og rekonstruktioner af gerningsstedet.
- 42 Det skal desuden bemærkes, at direktiv 2013/48 i henhold til dets artikel 1 fastsætter minimumsregler om bl.a. retten for mistænkte og tiltalte til at få adgang til advokatbistand i straffesager.
- 43 Det fremgår af 54. betragtning til det nævnte direktiv, at eftersom direktivet kun fastsætter minimumsregler, kan medlemsstaterne udvide rettighederne heri for at fastsætte et højere beskyttelsesniveau.
- 44 I henhold til selve ordlyden af artikel 3, stk. 3, litra c), i direktiv 2013/48 kan medlemsstaterne således udvide mistænkte eller tiltaltes ret til deres advokats deltagelse i forbindelse med de i bestemmelsen opregnede efterforskningsmæssige eller bevissikrende foranstaltninger til andre foranstaltninger såsom afhøring af anklagemyndighedens vidner ved en straffedomstol.
- 45 På denne baggrund må det fastslås, at, henset til de grundlæggende principper for en retfærdig rettergang, således som de er anført i nærværende doms præmis 35-38, kan tiltaltes ret til forsvar anses for at være blevet udøvet i praksis og effektivt, når tiltaltes advokat, skønt en afhøring af et af anklagemyndighedens vidner er blevet afholdt ved en straffedomstol uden denne advokats tilstedeværelse af årsager uden for dennes kontrol, har haft lejlighed til under en supplerende afhøring frit at udspørge vidnet på grundlag af afskriften af retsmøderapporten fra den afhøring, der blev afholdt i den pågældendes fravær. Det er således ikke nødvendigt at gentage det retsmøde, der blev afholdt uden den pågældendes tilstedeværelse, i sin helhed.
- 46 Henset til det ovenstående skal de forelagte spørgsmål besvares med, at artikel 8, stk. 1, i direktiv 2016/343 og artikel 3, stk. 1, i direktiv 2013/48 skal fortolkes således, at når den nationale retsinstans med henblik på at sikre overholdelsen af den tiltaltes ret til at være til stede under retssagen og den pågældendes ret til adgang til advokatbistand foranstalter en supplerende afhøring af et af anklagemyndighedens vidner, for så vidt som den tiltalte og dennes advokat af årsager uden for deres kontrol ikke har kunnet deltage i den foregående afhøring af dette vidne, er det tilstrækkeligt, at den tiltalte og dennes advokat frit kan udspørge vidnet, forudsat at den tiltalte og dennes advokat forud for denne supplerende afhøring er blevet tilstillet en afskrift af retsmøderapporten fra den foregående afhøring af vidnet. Under disse omstændigheder er det ikke nødvendigt i sin helhed at gentage den afhøring, der fandt sted uden den tiltaltes og dennes advokats tilstedeværelse, ved at ugyldiggøre de under denne afhøring iværksatte processuelle foranstaltninger.

Sagsomkostninger

- 47 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra de nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Ottende Afdeling) for ret:

Artikel 8, stk. 1, i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv (EU) 2016/343 af 9. marts 2016 om styrkelse af visse aspekter af uskyldsformodningen og retten til at være til stede under retssagen i straffesager samt artikel 3, stk. 1, i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2013/48/EU af 22. oktober 2013 om ret til adgang til advokatbistand i straffesager og i sager angående europæiske arrestordrer og om ret til at få en tredjemand underrettet ved frihedsberøvelse og til at kommunikere med tredjemand og med konsulære myndigheder under frihedsberøvelsen

skal fortolkes således, at

når den nationale retsinstans med henblik på at sikre overholdelsen af den tiltaltes ret til at være til stede under retssagen og den pågældendes ret til adgang til advokatbistand foranstalter en supplerende afhøring af et af anklagemyndighedens vidner, for så vidt som den tiltalte og dennes advokat af årsager uden for deres kontrol ikke har kunnet deltage i den foregående afhøring af dette vidne, er det tilstrækkeligt, at den tiltalte og dennes advokat frit kan udspørge vidnet, forudsat at den tiltalte og dennes advokat forud for denne supplerende afhøring er blevet tilstillet en afskrift af retsmøderapporten fra den foregående afhøring af vidnet. Under disse omstændigheder er det ikke nødvendigt i sin helhed at gentage den afhøring, der fandt sted uden den tiltaltes og dennes advokats tilstedeværelse, ved at ugyldiggøre de under denne afhøring iværksatte processuelle foranstaltninger.

Underskrifter